

Keskustelussa koulutuksesta ja kasvatuksesta on kaikilla tasoilla hylätty kysymys, mitä ihminen tarvitsee tullakseen ihmiseksi. Nyt sen sijaan kysytään, minkälaisia ihmisiä tarvitsemme vuonna 2010. Tähän voidaan antaa helposti futurisoivia vastauksia, menetelmiä ja skenaarioita. Niiden perusteella me voimme yrittää tarpeellisten ihmisten kasvatusta ja koulutusta.

Voisimme myös katsella taaksepäin ja kysyä, kuinka hyvin onnistuimme viime sodan jälkeen kasvattamaan ja kouluttamaan sellaisia ihmisiä kuin tarvitsimme. Vain pesunkestävä hypokriitti voi olla tyytyväinen: meillä on korkeasti koulutettu kansa, joka on sivistymätön, raaka ja paniikissa tulevaisuutensa edessä.

Olemme hylänneet sanan “raaka” puhuessamme ihmisistä, koska sillä ei ole enää sosiaaliluokan mukaista kohdetta. Mutta vain sen kohteistaminen on muuttunut: kuka tahansa voi osoittautua raa’aksi käyttäytymisensä, mielipiteitensä tai julkisen toimintansa kautta. Yhä useampi myös osoittautuu. Usein se tulee ilmi kaksinaismoraalina, teennäisenä kunnollisuutena ja itsen salaamisena.

Nuorten ja aikuisten opetus tähtää oudolla tavalla itsen peittämiseen ja teennäisen “objektiivisuuden” viljelemiseen: älä ota julkisesti kantaa, piilottaudu muiden taakse. Kun itse on hävinnyt puheesta, toiminnasta ja vaikutustavoista, ketään ei ole jäänyt jäljelle. Jäljellä on vain raakuus: koulutetun villi-ihmisen taito manipuloida itseään, toisia ja yhteistä todellisuutta ilman mitään moraalista vastuuta.

Tähän kuuluu oman edun liioittelu, kärsimättömyys muiden kohdalla ja hyväksytyt tapojen puute, jolla viestitetään uskoa, ettei ketään todellakaan enää ole jäljellä.

Me emme käytä enää sanaa “raaka”, koska emme enää muista, mikä oli sen vastakohta.

Me koulutamme itseämme ja toisiamme kaikenlaisissa: vuorovaikutustaidoissa, ihmisten kohtaamisessa, viinien erottamisessa ja kansainvälisessä tapakulttuurissa. Mikään ei kuitenkaan onnistu, koska me emme muista, miksi nämä olivat “tärkeitä”.

Selvin merkki raakuudesta on, että oma arvokkuus, itsen olemassaolo, on jäänyt huomaamatta. Näin ei millään muullakaan ihmisen aikaansaannoksella, luonnon ihmeellisyydellä tai näkymättömän outoudella ole merkitystä. Kaikki on mitä tahansa eikä minkään arvoista.

Tulevaisuus osoittaa aina saman: ihminen tarvitsee oman ihmisyytensä. Jokaisella on oltava keino löytää se, kuinka ihmiseksi tullaan. Se ei ole hallinnollinen ratkaisu vaan hitaasti esille kasvava itse, joka ymmärtää olevansa oman toimintansa lähtökohta ja arvioija. Se ei ole yksilö tai poliittinen eläin, ei paljontietäjä eikä taitava puhuja.

Ihmisyys kantaa jokaisessa ihmisessä usein jo lähes vaiennutta tarvetta arvokkuuteen, eheyteen ja omaan elämään.

Itse ei löydy yksin. Se on ohjaamisen — esimerkiksi jäsentyneen kasvatuksen ja koulutuksen — asia. Kaikki yhteinen ja julkinen on niin sekavaa mutta myös jyräävää, ettei omaa arvokkuutta ja omaa elämää löydy noin vain. Jonkun on kohta kohdalta, tavoite tavoitteelta ja ilman indoktrinaatiota ohjattava kohti sitä, miksi kukin meistä on täällä: kohti oman elämän toteutumista.

Tulevaisuutta varten me tarvitsemme ohjaajia, ihmisiä, joilla on selkeä käsitys niistä syistä, joita nykyisellä raakudella on, ja niistä tarpeista, joiden toteuttaminen synnyttää arvokkuutta. Nämä ihmiset eivät voi olla ryvetyneet nykyisessä “yhden mahdollisuuden politiikassa”; nämä ihmiset

voivat tulla vain niiden harvojen joukosta, joille ihmisessä on edelleen luvuttomia mahdollisuuksia.

Suurimpana ongelmana on, että olemme menettäneet luonnollisen, intuitiivisen kykymme tunnistaa puhe, jolla on merkitystä ihmiselle. Kiinnitämme koko huomiomme toisaalta teknisiin elämän ratkaisuihin ja toisaalta pelkoon siitä, että joku todella tietäisi uuden tavan ajatella elämistä, sen päämääriä ja keinoja. Kulttuurimme sisään rakennettu skeptisyys ja koulutettujen villien relativismi näkee vaaran jokaisessa kysymyksessä, joka pyrkii paljastamaan uusia tapoja ajatella ihmistä, ikäänkuin demokratia ja poliittinen tasa-arvo eivät kestäisi yhtään hetkeä ajattelemista.

Mutta meidän on pakko alkaa ajatella. Kaikki ratkaisut, joita nyt tehdään tai jätetään tekemättä, luovat tulevaisuutta, jonka siis voi arvioida jo nyt. Olemme oppineet pitämään hyveinä ajautumista ja ohjeiden saamista muualta. Lukuisat kansalaisten jokapäiväistä elämää rassaavat vanhat lait on jätetty muuttamatta, koska on ollut kiire laatia niitä lakeja, joita muut meiltä edellyttävät. Samalla tavalla me olemme johdonmukaisesti kieltäytyneet keskustelemasta suomalaisesta kasvatuksen ja koulutuksen nykyisyydestä ja tulevaisuudesta, koska odotamme, mitä muut — EU, kansainväliset toiminnot, muuttuva maailma — meiltä tulee edellyttämään. Tiede- ja teknologianeuvostossa jopa esitettiin, että lopettaisimme joitain tutkimusaloja, koska voimme ostaa “tutkimustulokset” muualta.

Me emme ymmärrä tutkimustuloksia, emme käsitä direktiivejä, emme asetu mihinkään kansainvälisyyteen, jollei meillä ole omasta takaa sellaista ajattelua, joka tulkitsee vieraan meidän käytännöllemme. Tämä ajattelu edellyttää itsen ottamista todesta: kukaan ei ajattele kenenkään puolesta, jokainen ajattelee itse, jos ajattelee.

Kun arvokkuutensa sisällön löytäneet, itse ajattelevat ihmiset yhdessä suunnittelevat tulevaisuutta, tulevien ihmisten kasvatusta ja koulutusta, saattaa olla, että me pääsemme raakuudesta. Silloin voimme puhua siitä, mitä ihminen tarvitsee tullakseen ihmiseksi. ■

Maa kuusta nähtynä

Juha Varto